

עַרְב רֵאשׁ הַשָּׁנָה הַתְּשׁוּבָה

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ל עמוד ב

בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת פהגים (ויקרא כב). בעצרת, שבועה שבועות (דברים טז). **בראש השנה, בחדש השביעי באחד לחדש** (ויקרא כג). ביום הכפורים, אחרי מות (שם טז). ביום טוב הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת פהגים (ויקרא כג), ובשאר כל ימות החג בקרבנות החג (במדבר כט):

2. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא עמוד א

בראש השנה: "בחדש השביעי", ומפטירין: "הבן יקיר לי אפרים". ויש אומרים: "וה' פקד את שרה", ומפטירין בסנה. והאידין דאיכא תרי יומי - יומא קמא פניש אומרים, למחר: "והאלהים נסה את אברהם", ומפטירין "הבן יקיר".

3. רש"י מסכת מגילה דף לא עמוד א

הבן יקיר לי אפרים - משום זכר אזורנו רחם ארחמנו.

מפטירין בחנה - לפי שפקידתה היתה בראש השנה, ועקידת יצחק מזכירין כדי שתזכר לנו היום במשפט.

4. ירמיהו פרק לא פסוק יט

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשעים כיימדי דברי בו זכר אזורנו עוד על-פן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם-ה': ס

5. ויקרא פרק כג פסוק כג - כה (פרשת אמור)

(כג) ויזכר ה' אל-משה לאמר: (כד) זכר אל-בני ישראל לאמר **בחדש השביעי באחד לחדש** יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא-קדש: (כה) **כל-מלאכת עבודה לא תעשו** והקרבתם אשה לה': ס

6. במדבר פרק כט פסוק א - ו (פרשת פינחס)

(א) **ובחדש השביעי באחד לחדש** מקרא-קדש יהיה לכם **כל-מלאכת עבודה לא תעשו** יום תרועה יהיה לכם: (ב) **ועשיתם** עלה לריח ניחח לה' פר בן-בקר אחד איל אחד כבשים בני-שנה שבועה תמימים: (ג) ומנחתם סלת בלוילה בשמן שלשה עשרונים לפר שני עשרונים לאיל: (ד) ועשרון אחד לכבש האחד לשבעת הכבשים: (ה) ושעיר-עזים אחד חטאת לכפר עליכם: (ו) מלבד עלת החדש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונספיהם כמשפטם לריח ניחח אשה לה': ס

7. רש"י ויקרא פרק כג פסוק כד (פרשת אמור)

זכרון תרועה - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכר לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל:

8. שמות פרק יט (פרשת יתרו)

לא-תגע בו יד כיי-סקול יסקל או-ינה יינה אם-בהמה אם-איש לא יתנה במשוף היכל המה יעלו בקר: (טז) ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קללת ובקרים ועגן כבד על-ההר וקל שפר תזק מאד ויחברד כל-העם אשר במחנה: (יז) ויוצא משה את-העם לקראת האלהים ומתנחלו ויתנצחו במחנותיהם: (יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחברד כל-ההר מאד: (יט) ויהי קול השפר הולך ותזק מאד משה ידבר והאלהים יעגנו בקול:

9. שמות פרק כ פסוק טו - יט (פרשת יתרו)

(טו) וכל-העם ראים את-הקולת ואת-הלפידים ואת קול השפר ואת-ההר עשן וירא העם ויגעו ויעמדו מרחק: (טז) ויאמרו אל-משה דבר-אתה עמנו ונשמעה ואל-ידבר עמנו אלהים פון-נמות: (יז) ויאמר משה אל-העם אל-תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על-פניכם לבלתי תחטאו: (יח) ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל-הערפל אשר-שם האלהים: (יט) ויאמר ה' אל-משה פה תאמר אל-בני ישראל אתם ראיתם כי מן-השמים דברתי עמכם:

10. רש"י שמות פרק יט פסוק יג (פרשת יתרו)

במשוף היבל - כשימשוף היובל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה ותפסקת הקול, וכיון שאסתלק, הם רשאין לעלות:

היבל - הוא שופר של איל, שכן בערבא קורין לדכרא יובלא, ושופר של איל של יצחק היה:

11. ויקרא פרק כה פסוק ח - יג (פרשת בהר)

(ח) וספרת לה שבע שבתות שנים שבע שנים וקני לה ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה: (ט) והעברת שופר תרועה בתודש השבעי בעשור לחודש ביום הכפרים מעבירו שופר בכל-ארצכם: (י) וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל-ישיביה יובל הוא תהנה לכם ושבתם איש אל-אחנתו ואיש אל-משפחתו תשובו: (יא) יובל הוא שנת החמשים שנה תהנה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיחיה ולא תבצרו את-גזריה: (יב) כי יובל הוא קדש תהנה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה: (יג) בשנת היובל הגאת תשבו איש אל-אחנתו:

12. בראשית פרק כב פסוק א - יח (פרשת וירא)

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: (ב) ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק וך-לה אל-ארץ המרנה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: (ג) וישכם אברהם בבקר ויחבלש את-חמרו וישח את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל-המקום אשר-אמר-לו האלהים: (ד) ביום השלישי וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחק: (ה) ויאמר אברהם אל-נעריו שבו-לכם פה עם-החמור ואני והנער נלכה עד-פה ונשמתנה ונשובה אליכם: (ו) וישח אברהם את-עצי העלה וישם על-יצחק בנו וישח בידו את-האש ואת-המאכלת וילכו שניהם יחדו: (ז) ויאמר יצחק אל-אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה הששה לעלה: (ח) ויאמר אברהם אלהים יראה-לו הששה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: (ט) ויבאו אל-המקום אשר אמר-לו האלהים ויבן שם אברהם את-המזבח ויערף את-העצים ויעקל את-יצחק בנו וישם אתו על-המזבח ממעל לעצים: (י) וישלח אברהם את-ידו וישח את-המאכלת לשחט את-בנו: (יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן-השמים ויאמר אברהם ויאמר הנני: (יב) ויאמר אלי-תשלח ידך אלי-הנער ואל-תעש לו מאומה כיון עתה ידעתי כי-ירא אלהים אתה ולא חשכת את-בנך את-יחידך ממני: (יג) וישא אברהם את-עיניו וירא והנה-איל אתר נאתו בסבך בקרניו וילך אברהם וישח את-האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: (יד) ויקרא אברהם שם-המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה: (טו) ויקרא מלאך ה' אל-אברהם שנית מן-השמים: (טז) ויאמר כי נשבעתי נאם-ה' כי יען אשר עשית את-הדבר הזה ולא חשכת את-בנך את-יחידך: (יז) כי-ברך אברהם והרבה ארבה את-זרעה ככוכבי השמים וכחול אשר על-שפת הים וירש זרעה את שער איביו: (יח) והתברכו בזרעה כל גוני הארץ לעקב אשר שמעת בקלי:

13. דברים פרק יב (פרשת ראה)

(יא) והיה המקום אשר-יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם ושמה תביאו את כל-אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרותיכם ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדירו לה:

14. משנה מסכת ראש השנה פרק ג משנה ז - ח

משנה ז - התוקע לתוף הבור או לתוף הדות או לתוף הפטס, אם קול שופר שמע, יצא. ואם קול הברה שמע, לא יצא. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הפנסות, או שהיה ביתו סמוך לבית הפנסות, ושמע קול שופר או קול מגלה, אם פגן לבו, יצא. ואם לאו, לא יצא. אף על פי שנה שמע ונה שמע, זה פגן לבו וזה לא כגון לבו:

משנה ח - והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', (שמות יז) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לה, כל זמן שהיו ישראל מסתפלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם

לאביהם שבשמים היו מתגברים. ואם לאו, היו נופלין. פיוצא בדבר אתה אומר, (במדבר כא) עשה לה שרף ושים אתו על גס, והנה כל הנשוף ורצה אתו וחי. וכי נחש ממית, או נחש מחיה. אלא, בזמן שישאר אל מסתפלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים, היו מתרפאים, ואם לאו, היו נמוקים. חרש, שוטה, וקטן, אין מוציאים את הרבים ידי חובתן. זה הקלל, כל שאינו מחיב בדבר, אינו מוציא את הרבים ידי חובתן:

15. משנה מסכת ראש השנה פרק ד משנה א - ב

משנה א - יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר. לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בנינה בלבד. אמרו לו, אחד יבנה ואחד פל מקום שיש בו בית דין: **משנה ב** - ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה, שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא, תוקעין. ובנינה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד:

16. רמב"ם על משנה מסכת ראש השנה פרק ג משנה ח

כל זה ברור לפי מה שצריך פאן בענין שאנחנו בו ולפי מטרת הספר.

17. תלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ד הלכה ח

א"ר אחא בר פפא קומי ר' זעירה שנייא היא שמצנת היום במוסף א"ר תחליפה קיסרייא, קרייא התיירה אמר בן יום תרועה ונעשיתם ^{את קרבן המוסף}. ר' לעזר בי ר' יוסה בשם ר' יוסי בר קצרתא, בכל הקרבנות פתיב והקרבתם, וכאן פתיב ונעשיתם אמר להן הקב"ה, מפנין שגכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום, מעלה אני עליכם כאילו נבראתם בריה חדשה. ר' משרשיא בשם ר' אידי בכל הקרבנות פתיב חטא, ובצצרת אין פתיב חטא. אמר להן הקב"ה, מפנין שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם.

18. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

מנא הני מילי? אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא: פתוב אחד אומר: "שבתון זכרון תרועה". וכתוב אחד אומר: "יום תרועה יהיה לכם!" לא קשיא: פאן ביום טוב שחל להיות בשבת, פאן ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא: אי מדאורייתא היא, במקדש היכי תקעין? ועוד: הא לאו מלאכה היא, דאצטריך קרא למעוטי. דתנא דבי שמואל: "כל מלאכת עבודה לא תעשו", נצתה תקיעת שופר ורדית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה. אלא אמר רבא: מדאורייתא מישרא שרי, ורפנו הוא דגזור ביה כדרבה. דאמר רבה: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמה יטלנו בידו וילך אצל הבקי לתלמוד, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה.

19. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כו עמוד א

דאמר רב חסדא: מפני מה אין להן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבד עבודה - לפי שאין קטגור נעשה סגור ... והא אפא בגדי זהב מבחויץ! - מבפנים קא אמרינו. - שופר נמי מבחויץ הוא! - פינן דלזכרון הוא - כפפנים דמי.

20. ספר אור ישראל - מכתב ז

האסת גופני אשר האדם הוא וב"ב התלויים עליו בסכנה גדולה. לעת דין הגדול, היא עת תקיעת שופר בר"ה, אשר האדם נזכר ונשפט על מעשיו. והוא בעת הלצה נדמה לכהן גדול בעת שגכנס לבית קה"ק, כמאמר חז"ל (ר"ה דף כ"ו) שופר בר"ה פנן דלזכרון הוא כפפנים דמי ע"ש:

ומה יחרד לב האדם האוהב את עצמו ואת ב"ב התלויים עליו (ואם פי עיני בשר רואות אשר בני אדם יצאו לצדק בלי הבנות והתעוררות היראה והמוסר) להטיב דרכו, ולכה"פ לשפר רוחו בשכרון לבב, אשר הוא יסוד הראשי, להיות מגן על הסכנה הגדולה המרחפת, כמאמר חז"ל ר"ה (דף ט"ו) כל שנה שרשה בתחלתה כו', הוא שבתן הלבב וכמאמרם ז"ל שם (דף כ"ו) בר"ה כמה דכין אינש דעתה טפי מעלי ע"ש:

21. ספרי דברים פרשת ואתחנן פיסקא כט

ומה משה שָׁנָאֵמַר לוֹ רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף לֹא נִמְנַע מִלְבָּקֶשׁ רַחֲמִים מִלְפָּנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁאֵר בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וּמָה חֲזָקָהּ שָׁנָאֵמַר לוֹ מ"ב כ +א צו לְבִיתְךָ כִּי מִת אַתָּה וְלֹא תִחָּה לֹא נִמְנַע מִלְבָּקֶשׁ רַחֲמִים שְׁהִיָּה דוֹרֵשׁ אֶפְלוּ חָרַב חֲדָה עַל צְנָאוֹרוֹ שֶׁל אָדָם אֵל יִמְנַע עֲצָמוֹ מִן הַרְחָמִים שָׁנָאֵמַר +יִשְׁעֶיהָ לַח ב+ וַיִּסַּב חֲזָקָהּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל, שָׁאֵר יִשְׂרָאֵל עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

22. מלבי"ם בראשית פרק כב פסוק ט (פרשת וירא)

ויבאו אל המקום. ספר הכתוב שאחר שידע יצחק שיש סברה שהוא יהיה השה וראה שבאו אל המקום ושם בנה מזבח וערך עצים הוא לבדו ולא שתף את יצחק לעזרו במעשים אלה, מזה ידע בברור שהוא נבחר לקרבן שע"כ לא יעבוד בו שום עבודה, ובזה אם לא היה מסכים אל המעשה, לא היה מניח שיעקדו אביו אחר שידע בברור שעקדו ע"מ לשחטו, והוא היה בן ל"ז ואברהם איש זקן, בכ"ז מסר א"ע ברצונו לקרבן, ובזה נשלם הנסיון גם מצד יצחק, שהגם שכתוב והאלהים נסה את אברהם, כי אצל אברהם לא היה תכלית אחר במעשה זו רק לנסיון, אם מצד המנסה כמ"ש בפסוק א', אם מצד המנוסה, שיש הבדל בין השלמות שהוא בכח ובין השלמות שיוצא מכח אל הפועל שנעשה קנין בנפש, ואם לצורך הרואים שידעו שלא על חנם כרת ה' עמו הברית ונעשה אב המון גוים, ושידעו מעלת הנבואה ואמתתה, שאם היה לאברהם צד ספק באמתת הנבואה, לא היה עושה הפועל הזה, וגם שבזה נתברר לכל העולם אמונת השארת הנפש, שאל"כ לא היה עושה מעשה כזה אם לא ידע בברור כי חיי הגוף מאפס ותהו נחשבו נגד החיים הנצחיים וכמ"ש הרי"א באורך. אבל אצל יצחק היה בזה כוונה אחרת, כי באשר לפי הסדור השמימי לא היה ראוי שיהיה יצחק זרעו בעולם, אם מצד שראה באצטגנינות שאינו מוליד והיה לדתו נגד המחויב מצד המערכה, ואם מצד שהיו אברהם ושרה זקנים והלידה היה ענין נסיי נגד הטבע, וידוע שהנס לא ימשך רק כל עוד שהאיש שבעבורו נעשה הנס ראוי לנס הזה, וא"כ בעת שבניו לא יהיו ראויים להתנוסס ושיתקיימו על דרך הפלא, אז תשלט בהם הטבע והמערכה להומם ולאבדם, וע"כ צוה ה' שיעלהו כליל לעולה, ויצחק הסכים אל המעשה ומסר א"ע להיות עולה וכליל ושגופו שהמערכה מתנגדת לו יתהוה עפר ואפר, והפועל הזה היה כאלו נגמר, כי כבר היה חרב חדה מונחת על צוארו לולא שעכבו המלאך, וחז"ל אמר במד' שיצאה נשמתו, וכשירד מן המזבח לא ירד אז יצחק הקודם שנולד נגד המערכה, רק יצחק אחר מוקדש לה' שאין לו עסק עם המערכה, שהיתה מתנגדת אל יצחק הקודם, שכבר התקיים גזרת המערכה הרעה ביצחק הקודם שנחשב כאלו מת ובטל מן העולם כפי הוראת המזל, ומעתה לא יצטרכו עוד לנס ופלא מתמיד, שע"ז הבטיחו שירבה את זרעו ככוכבי השמים, כי אין הוראת הכוכבים מתנגדת עוד אל רבוי זרעו, וע"כ בכל מעשה העקדה עד ויקח את המאכלת נזכר שם אלהים ומשם והלאה נזכר שם הוי"ה, כי כל מעשה העקדה היה מצד שם אלהים שהוא המנהיג ההנהגה הטבעיית, [שבכל פרשת מעשה בראשית נז' שם אלהים כי הוא יסוד לכל כחות משטרי שמים וארץ], ושם זה היה מתנגד אל הוית יצחק זרעו בעולם, ואחר העקדה נסתלקה התנגדות המערכה מעל יצחק ומאז נזכר שם הוי"ה והשגחתו הפרטיית שיחול על זרע יצחק באין מסטין ומקטרג, וחכמי חרשים יאמרו שיצחק הוא מדת הדין הקשה וע"י העקדה נכלל ברחמים, כי קיומו קודם העקדה היה מצד הנס נגד הטבע, שבזה ידקדק ה' במדה"ד בכל רגע אם ראוי לנס ולשדוד הטבע, ואחר העקדה היה ראוי לחיות ולהתקיים כפי טבע העה"ז שאינו מתנהג במדה"ד, כמ"ש שראה שאין העולם מתקיים במדה"ד והקדים מדה"ר ושתפו למדה"ד, ומאז נכלל יצחק באברהם ונזכר רק שם הוי"ה:

23. תהלים פרק מז פסוק ו - עָלָה אֱלֹהִים בְּתִרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר: